

Η ΟΜΑΔΑ ΤΟΥ ΕΛΣΙΝΚΙ
"Γυναίκες και Επιστήμη"

**ΕΘΝΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗ
ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ, ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ**

*

ΕΚΤΕΝΗΣ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

*

- Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) αναπτύχθηκε μεγάλος προβληματισμός όσον αφορά το θέμα της σχέσης γυναικών-επιστήμης και ειδικότερα την υποεκπροσώπηση των γυναικών στην επιστημονική σταδιοδρομία. Παρατηρείται σημαντική σπατάλη των δεξιοτήτων και των γνώσεων των γυναικών, ως αποτέλεσμα του φαινομένου που αποκαλείται "διαρροή αγωγού", σύμφωνα με το οποίο οι γυναίκες εγκαταλείπουν την επιστημονική σταδιοδρομία σε δυσανάλογους αριθμούς και σε κάθε επίπεδο.
- Αυτή η κατάσταση αποτέλεσε την απαρχή για ανάληψη σημαντικής και συντονισμένης δράσης σε διακρατικό επίπεδο. Τον Φεβρουάριο του 1999 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση με την οποία καθιερώνεται ένα σχέδιο δράσης για την προώθηση της ισότητας των φύλων στην επιστήμη με τίτλο: *"Γυναίκες και Επιστήμη - Κινητοποίηση των γυναικών με σκοπό των εμπλουτισμό της ευρωπαϊκής έρευνας"*. Ανέθεσε επίσης στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Τεχνολογικής Αξιολόγησης (*European Technology Assessment Network - ETAN*) την εκπόνηση έκθεσης για τη θέση των γυναικών στην επιστήμη στην ΕΕ.
- Το 1999, το Συμβούλιο Έρευνας ενέκρινε ψήφισμα για τη θέση των γυναικών στην επιστήμη καλώντας τα κράτη μέλη να ξεκινήσουν τον διάλογο και την ανταλλαγή απόψεων όσον αφορά τις εθνικές τους πολιτικές, λαμβάνοντας υπόψη την συγκριτική αξιολόγηση και τη βέλτιστη πρακτική. Κάλεσε επίσης τα κράτη μέλη να καταρτίσουν βασικά δεδομένα όσον αφορά την ισορροπία μεταξύ των δύο φύλων σε σχέση με το προσωπικό που απασχολείται στην έρευνα και την ανάπτυξη και να διερευνήσουν τις μεθόδους και τις διαδικασίες για τη συλλογή δεδομένων και την ανάπτυξη δεικτών, ούτως ώστε να μετρηθεί η συμμετοχή των γυναικών στην έρευνα, στην Ευρώπη.
- Ως συνέπεια των εν λόγω δραστηριοτήτων, τον Νοέμβριο του 1999 η Επιτροπή συνέστησε μια ομάδα για να ασχοληθεί με το θέμα της θέσης των γυναικών στην επιστήμη, την οποία ομάδα απαρτίζουν δημόσιοι υπάλληλοι και εμπειρογνώμονες σε θέματα ισότητας των φύλων από τα δεκαπέντε κράτη μέλη της ΕΕ και από τις δεκαπέντε χώρες που είναι συνδεδεμένες με το πέμπτο πρόγραμμα πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για τις δράσεις έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης και επίδειξης (1998-2002). Η εν λόγω ομάδα είναι γνωστή ως "ομάδα του Ελσίνκι" - "Γυναίκες και Επιστήμη", διότι η πρώτη συνεδρίασή της πραγματοποιήθηκε στο Ελσίνκι, κατά τη διάρκεια της φινλανδικής προεδρίας της ΕΕ. Οι συνδεδεμένες χώρες είναι η Βουλγαρία, η Κύπρος, η Τσεχική Δημοκρατία, η Εσθονία, η Ουγγαρία, η Ισλανδία, το Ισραήλ, η Λετονία, η Λιθουανία, η Μάλτα, η Νορβηγία, η Πολωνία, η Ρουμανία, η Σλοβακία και η Σλοβενία. Όλες, εκτός της Ισλανδίας, του Ισραήλ και της Νορβηγίας, είναι υποψήφιες για προσχώρηση στην ΕΕ.
- Η εντολή που έλαβε η ομάδα του Ελσίνκι είναι να προωθήσει τη συζήτηση και την ανταλλαγή εμπειριών σχετικά με τα μέτρα και τις πολιτικές που έχουν σχεδιαστεί και εφαρμόζονται σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο προκειμένου να ενθαρρυνθεί η συμμετοχή των γυναικών στην επιστημονική σταδιοδρομία και έρευνα. Έχει επίσης επιφορτιστεί με την κατάρτιση εθνικών στατιστικών ανά φύλο και την

ανάπτυξη ευαισθητοποιημένων ως προς τη διάσταση του φύλου δεικτών, προκειμένου να παρακολουθείται η συμμετοχή των γυναικών στην ευρωπαϊκή έρευνα.

- Μετά τον Νοέμβριο του 1999, τα μέλη της ομάδας του Ελσίνκι συνεδρίασαν δύο φορές το χρόνο και εκπόνησαν εθνικές εκθέσεις σχετικά με την κατάσταση των γυναικών επιστημόνων στις χώρες που εκπροσωπούν. Η παρούσα έκθεση παρέχει περίληψη των εν λόγω εθνικών εκθέσεων περί της εφαρμοζόμενης πολιτικής. Συγκροτήθηκε μια υποομάδα στατιστικών ανταποκριτών προκειμένου να ασχοληθεί με το έργο που αφορά τις στατιστικές και τους δείκτες.
- Παρατηρούνται σημαντικές διαφορές μεταξύ χωρών όσον αφορά την επιστημονική υποδομή, τα μέτρα για την ισότητα και το κλίμα που επικρατεί για τις γυναίκες που επιδιώκουν να ακολουθήσουν επιστημονική σταδιοδρομία. Μεταξύ των κοινών χαρακτηριστικών είναι η έλλειψη ισορροπίας στην εκπροσώπηση των δύο φύλων στη λήψη αποφάσεων σχετικά με την επιστημονική πολιτική, όπως και μεταξύ εκείνων που καθορίζουν τι αποτελεί "καλή" επιστήμη. Η ομάδα του Ελσίνκι δραστηριοποιήθηκε σε πολλές χώρες ως μοχλός για τη σύσταση εθνικών καθοδηγητικών επιτροπών που θα ασχοληθούν με τη θέση των γυναικών στην επιστήμη, ώστε να εστιαστεί το ενδιαφέρον στο εν λόγω πρόβλημα.
- Πολλές χώρες έχουν θεσπίσει θετικά μέτρα δράσης προκειμένου να υποστηρίξουν τη θέση των γυναικών στην επιστήμη. Σε αυτά περιλαμβάνεται η υποστήριξη δικτύων γυναικών στην επιστήμη, η ενθάρρυνση της ανάπτυξης προγραμμάτων με μοντέλα ρόλων καθώς και προγραμμάτων καθοδήγησης και, σε ορισμένες περιπτώσεις, η καθιέρωση στόχων και ποσοστώσεων. Λίγες χώρες έχουν πειραματιστεί, στον τομέα της επιστήμης, την απονομή ακαδημαϊκών εδρών, ερευνητικών πιστώσεων και βραβείων που προορίζονται αποκλειστικά σε νεαρές κοπέλες και γυναίκες.
- Η ενσωμάτωση της διάστασης της ισότητας των φύλων σημαίνει συστηματική ενσωμάτωση της ισότητας των φύλων σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα, καθώς και στους οργανισμούς και στον τρόπο λειτουργίας τους. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστηρίζει την εν λόγω προσέγγιση στην ανακοίνωσή της: *"Γυναίκες και επιστήμη - Κινητοποίηση των γυναικών με σκοπό τον εμπλουτισμό της ευρωπαϊκής έρευνας"*. Οι βόρειες χώρες ειδικότερα έχουν χρησιμοποιήσει την ενσωμάτωση της διάστασης της ισότητας των φύλων ως ολοκληρωμένη προσέγγιση για την ισότητα των φύλων σε όλους τους τομείς. Εντούτοις, οι περισσότερες χώρες χρησιμοποιούν τουλάχιστον ορισμένα εργαλεία ενσωμάτωσης της διάστασης της ισότητας των φύλων προκειμένου να συντελέσουν στην ενσωμάτωση της ισότητας των δύο φύλων σε συστήματα και δομές της επιστήμης και της επιστημονικής σταδιοδρομίας.
- Στα εργαλεία ενσωμάτωσης της διάστασης της ισότητας των φύλων συμπεριλαμβάνεται η νομοθεσία. Λίγες χώρες έχουν νομοθεσία που διασφαλίζει την ισορροπία μεταξύ των φύλων στα δημόσια όργανα, όπως τα συμβούλια χρηματοδότησης. Μερικές επίσης επιμένουν στην ισορροπία μεταξύ των φύλων στις ακαδημαϊκές και επιστημονικές επιτροπές των πανεπιστημίων και των ερευνητικών ινστιτούτων.

- Οι στατιστικές ανά φύλο αποτελούν ένα άλλο εργαλείο για την ενσωμάτωση της διάστασης της ισότητας των φύλων. Οι υποψήφιες χώρες για προσχώρηση στην ΕΕ δημιουργούν στατιστικές βάσεις δεδομένων, σύμφωνα με το εγχειρίδιο Frascati και τις συμβάσεις του Eurostat. Τα εθνικά στατιστικά χαρακτηριστικά που παρέχουν τα μέλη της ομάδας του Ελσίνκι αποτελούν πλούσιες πηγές δεδομένων σχετικά με τη θέση των γυναικών στην επιστήμη στο σύνολο των τριάντα χωρών. Οι εν λόγω πηγές καταδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο οι διακρίσεις με βάση το φύλο αποτελούν χαρακτηριστικό της επιστημονικής σταδιοδρομίας σε όλες τις χώρες, μολονότι υπάρχουν παραλλαγές ως προς τις ιδιαίτερες μορφές που αυτές παίρνουν. Γενικά οι γυναίκες αποτελούν αυτή τη στιγμή την πλειοψηφία του συνόλου των σπουδαζόντων φοιτητών. Μολονότι παραμένουν μειονότητα σε ορισμένους επιστημονικούς και τεχνικούς τομείς, αποτελούν την πλειοψηφία στις ιατρικές και βιολογικές επιστήμες. Όσο πιο κοντά βρίσκεται κανείς στην κορυφή της ακαδημαϊκής ιεραρχίας, τόσο λιγότερες είναι οι γυναίκες. Πράγματι, οι γυναίκες αποτελούν παγκοσμίως μια μικρή μειοψηφία στις επιστημονικές θέσεις εργασίας υψηλού επιπέδου.
- Οι μελέτες που αφορούν τα δύο φύλα αποτελούν έναν σημαντικό ερευνητικό τομέα προκειμένου να κατανοηθεί καλύτερα η πολυπλοκότητα και οι λεπτές αποχρώσεις τόσο των άμεσων, αλλά ειδικότερα των έμμεσων και θεσμικών διακρίσεων. Πολλές χώρες αναφέρουν ότι υποστηρίζουν τις μελέτες για τα δύο φύλα προκειμένου να κατανοηθεί καλύτερα η διάσταση των φύλων στην επιστήμη και στην επιστημονική αριστεία. Αυτό οδήγησε σε μια καλύτερη κατανόηση των μηχανισμών καθοδηγητικής προστασίας και του νεποτισμού που διέπουν τις διαδικασίες διορισμού της κοινωνικής δομής της "επιστημονικής αριστείας" και των μηχανισμών αποκλεισμού που χρησιμοποιούνται από τα όργανα της επιστημονικής ελίτ.
- Μεταξύ των άλλων μέτρων που προτείνει η ομάδα των χωρών του Ελσίνκι για την ενσωμάτωση της διάστασης της ισότητας των φύλων, περιλαμβάνονται ο προσανατολισμός προς την ισότητα των φύλων ή ο εκσυγχρονισμός της διαχείρισης των ανθρώπινων πόρων στην επιστήμη. Αυτά πραγματοποιούνται μέσω της διαφάνειας στις διαδικασίες προσλήψεων και προαγωγών, της ευαισθητοποίησης και της επιμόρφωσης σε θέματα ισότητας, καθώς και της χρησιμοποίησης εμπειρογνομόνων ειδικών στην ενσωμάτωση της διάστασης της ισότητας των φύλων, ώστε να συνυπολογίζεται η διάσταση του φύλου στις πολιτικές και τις πρακτικές που θα ακολουθήσουν
- Ορισμένες χώρες έχουν καθιερώσει να εξετάζεται ο συνυπολογισμός της διάστασης του φύλου στην παιδαγωγική προσέγγιση της επιστημονικής εκπαίδευσης ώστε να προσδιοριστούν και να καταργηθούν οι προκαταλήψεις όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο διδάσκεται η επιστήμη.
- Είναι επίσης καίριας σημασίας για την ενσωμάτωση της διάστασης των φύλων τα μέτρα για την διευκόλυνση της ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικής/προσωπικής ζωής. Μολονότι αυτό αναγνωρίζεται ευρέως ως πρόβλημα, η πρόοδος για την αντιμετώπισή του είναι ετεροβαρής. Μεταξύ των μέτρων που αναφέρονται

περιλαμβάνονται οι καλές πρακτικές σε θέματα απασχόλησης με σκοπό την επίτευξη μιας λογικής ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικής/προσωπικής ζωής και προγράμματα με στόχο γυναίκες που επανεντάσσονται στην επαγγελματική ζωή, ούτως ώστε να διευκολυνθεί η επάνοδός τους στην επιστημονική σταδιοδρομία μετά από περίοδο που πέρασαν στο σπίτι ασχολούμενες με την ανατροφή των παιδιών τους.

- Ορισμένα μέλη της ομάδας του Ελσίνκι αναγνωρίζουν ότι η μεταξύ τους συνεργασία και ανταλλαγή εμπειριών τους βοήθησε να πραγματοποιήσουν ταχύτερα βήματα όσον αφορά το εν λόγω θέμα από ό,τι ίσως θα είχαν επιτύχει εργαζόμενοι χωριστά. Ως εκ τούτου, στις μελλοντικές προτεραιότητες και προοπτικές συμπεριλαμβάνεται κατ'αρχήν η διευκόλυνση της μελλοντικής συνεργασίας, προκειμένου να αειφορήσει η αμοιβαία μάθηση και πρόοδος.
- Το δεύτερο καθήκον συνίσταται στη διασφάλιση μεγαλύτερης υποστήριξης για τη διεξαγωγή έρευνας στο πλαίσιο μελετών για τα δύο φύλα, προκειμένου να κατανοηθεί καλύτερα η διάσταση του φύλου στην επιστήμη και στην επιστημονική σταδιοδρομία. Τα αποτελέσματα θα δώσουν πληροφορίες για τη χάραξη και την αναθεώρηση της πολιτικής.
- Το τρίτο καθήκον επικεντρώνεται στην ανάπτυξη και χρήση μιας σειράς εργαλείων για την αξιολόγηση και παρακολούθηση των μέτρων θετικής δράσης και ενσωμάτωσης της διάστασης της ισότητας των φύλων, τα οποία έχουν σχεδιαστεί για να προωθήσουν την ισότητα των φύλων στην επιστήμη και στην επιστημονική σταδιοδρομία. Κατά την αξιολόγηση των πολιτικών προσεγγίσεων που έχουν σχεδιαστεί για να προωθήσουν την ισότητα πρέπει να εφαρμόζονται αυστηρά επιστημονικά κριτήρια.
- Τέλος, η ομάδα του Ελσίνκι επιθυμεί να ενσωματωθούν τα θέματα που αφορούν τα δύο φύλα στο έκτο πρόγραμμα πλαίσιο (2002-2006), ώστε να διασφαλιστεί ότι οι γυναίκες επιστήμονες από το σύνολο των τριάντα χωρών θα έχουν ίσες ευκαιρίες όσον αφορά τη διαμόρφωση, τη συμμετοχή, την παρακολούθηση και αξιολόγηση των επιστημονικών έργων και προγραμμάτων που θα λάβουν μελλοντικά υποστήριξη από την ΕΕ.